

การบรรเลงแซกโซโฟนประกอบการแสดงหมอลำในอีสาน
Variations in Styles of Saxophone Music for
Molam Music in Isan, Thailand.

A stylized, monochromatic illustration of a city skyline. The buildings are represented by various geometric shapes like rectangles, triangles, and circles, creating a silhouette effect. In the center, there is a prominent figure that looks like a seated Buddha or a similar religious icon. The overall style is minimalist and modern.

วรากร สี่โย*

* อาจารย์ประจำสาขาดุริยางคศิลป์ตะวันตก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
E-mail : warakorn9@hotmail.com

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการแสดงหมอลำ เช่น การแสดงหมอลำประยุกต์ ลำเรื่อง ต่อกлон ลำซิ่ง ลำเพลิน หรือแม้กระทั่งเพลงลูกทุ่งหมอลำ ได้มีการนำเครื่องดนตรีสากล คือ แซกโซโฟน มาบรรเลงร่วมกันกับดนตรีพื้นบ้านอีสานได้อย่างลงตัว งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในหมอลำ และ 2) เพื่อศึกษาเทคนิคการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำ ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. พัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในหมอลำในยุคแรกในการบรรเลงได้มีการคิดหาเครื่องดนตรีที่สามารถบรรเลงร่วมได้ ซึ่งนอกจากคีย์บอร์ด ออร์แกนแล้ว ได้มีการนำแซกโซโฟนมาบรรเลงประกอบในวงหมอลำเพลิน โดยมี นายสำราญ บุปผาวาส นำมาบรรเลงเป็นคนแรก ส่วนในหมอลำหม่คนแรกคือนายคำบุ พิณทอง และได้มีบรรเลงบันทึกเสียงห้องอัดเสียงคือนายบุญมี ณ พิจิตร จนในปัจจุบันได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

2. เทคนิคการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำพบว่ามีเทคนิค

- 1) ลูกโยน เป็นการเน้นเสียงในจังหวะ
- 2) ลูกไถ เป็นการเป่าโดยใช้ลมลากเสียงทำให้เสียงค่อย ๆ สูงขึ้น จากโน้ตตัวหนึ่งไปยังโน้ตอีกตัวหนึ่ง
- 3) ลูกสั่นนิ้ว จะใช้นิ้วสั่นสลับโน้ตไปมา
- 4) ลูกเดิน เป็นการเป่าโน้ตคล้าย ๆ กับโน้ตสับัด
- 5) ลูกสะเด็ด เทคนิคนี้จะเป่าเน้นจังหวะยกและการขึ้นจังหวะ
- 6) ลูกนอกเสียง เป็นการนำเอาทำนองเพลงอื่น ๆ มาบรรเลง และใช้เสียงใน Dorian Mode มาดำเนินทำนองบางช่วง เพื่อสร้างสีสันของเสียงให้น่าสนใจ

คำสำคัญ : แซกโซโฟน, หมอลำ

Abstract

For the past several decades, the Isan vocal form, molam, has utilized modern musical instruments, such as the saxophone, electric keyboard, electric organ, percussion drums, electric guitars and others, properly combined with the kaen, the single Isan musical instruments that accompanies the different forms of molam contemporary molam performances, story-based molam drama, lam sing, lam phloen, and molam country songs. This research, therefore, intends to investigate the evolution of the use of saxophone as an accompaniment to molam performances in the Isan region in northeast Thailand. This research aims to study: 1) the evolution of the role of the saxophone in molam performances, and 2) the different techniques of saxophone playing to accompany molam singing. This research was qualitative research ,The data in this study were collected from documents and field study, with the use of interviews and observation forms. The results of the study are as follows:

In its early stage of evolution in molam performances, the saxophone was added together with a keyboard or an organ, as accompaniment. Several artists and musicians are to be credited in introducing the use of saxophone in molam singing. The first to make use of saxophone to lam phloen performances

was Mr.SamranBupphawat. Mr.KhambuPhinthong initiated playing the saxophone in molam mu performances. Mr. Bunmee Na Phijit made the first recorded saxophone to accompany molam concerts. At present, saxophone accompaniment in molam performances had been widely popular.

Saxophone playing in molam performances has various techniques: 1) Luk yon is played with the stress placed on the rhythm. 2) Lukthai is a technique of releasing the air stream to gradually shift the pitch from one note to another. 3) Finger vibration is a technique of rapidly vibrating and alternately pressing the fingers on different notes back and forth. 4) Lukdern is played by quickly blowing and releasing the sound. 5) Luksaderd is a technique with the blowing stress placed on lift strokes to delay the beats. 6) Luknoksang is a technique in which another melody in the Dorian mode alternates with the main melody as a form of variation.

Keywords : Saxophone, Molam

บทนำ

ดนตรีเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งและเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติไทยที่มีมาตั้งแต่ในอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน เป็นมรดกทางสังคมที่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองเรื่องราววัฒนธรรม ดนตรีเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้มีการเสริมสร้างความแข็งแรง สร้างจิตสำนึก ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงามของคนในชาติ และยังเป็นแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต ซึ่งในปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมวัฒนธรรมทางดนตรีมีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของสังคม และอารยธรรมของต่างชาติที่เข้ามามีผลกระทบต่อสังคมปัจจุบัน

ดนตรีพื้นบ้านถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่มีมาตั้งแต่ในอดีต เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา เป็นการแสดงพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่มีการแสดงออกถึงจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณี การเล่นดนตรีพื้นบ้านเกิดจากปัญญาชนท้องถิ่นมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น หมอลำของภาคอีสาน หรือ ฉ่อยของภาคกลาง เป็นต้น

หมอลำเป็นศิลปะการแสดงดั้งเดิมของชาวอีสาน ในสมัยรัชกาลที่ 4 เรียกว่าลาวแคน นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหมอลำแต่ละประเภท เช่น ลำกลอน ลำพื้น ลำเรื่อง ลำเพลิน และลำแพน สำหรับหมอลำกลอนและลำพื้นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบคือ แคน ลำเรื่องเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบคือ แคนและกลองยาว ภายหลังเปลี่ยนมาเป็นกลองชุดและพิณ ลำเพลินเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบนอกจากแคนและพิณแล้วยังได้เพิ่มเครื่องดนตรีสากล เช่น กลองชุด ทรัมเป็ต ออร์แกนไฟฟ้า รวมทั้งแซกโซโฟน (ชวน เพชรแก้ว, 2533: 589-591)

ปัจจุบันการแสดงหมอลำ เช่น ลำเรื่องต่อกลอน ลำซิ่ง ลำเพลิน หรือแม้กระทั่งเพลงลูกทุ่งหมอลำ ได้นำเครื่องดนตรีสากลและดนตรีพื้นบ้านอีสานเข้ามาผสมผสานได้อย่างลงตัว เช่น แซกโซโฟน ซึ่งมีเสียงที่มีเสน่ห์ หากพูดถึงแซกโซโฟนในดนตรีตะวันตกจะนึกถึงแนวเพลงแจ๊ส แต่หากนึกถึงการแสดงในปัจจุบันเครื่องดนตรีที่ขาดเสียไม่ได้เลยก็คือแซกโซโฟน ซึ่งมีความไพเราะในอีกรูปแบบ ถ้าหากขาดเครื่องดนตรีชนิดนี้ไปเหมือนกับว่าขาดอะไรไป

แซกโซโฟนในวงหมอลำ มีการเล่นทั้งทำนองหลัก สอดประสานและการดันสอดไปพร้อมกับเนื้อร้องหรือนักร้อง เปรียบเสมือนกับการเป่าแคนหรือพิณและเครื่องดนตรีอื่น ๆ ของอีสาน สอดรับกับไปอย่างไพเราะ การบรรเลงในเพลงอย่างเช่น ลายเต้ย ลำเพลิน เป็นต้น ทำให้แซกโซโฟนเป็นอีกเครื่องดนตรีหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในการแสดงหมอลำประยุกต์อย่างเช่นในหมอลำซิ่ง หมอลำเรื่องต่อกลอน หมอลำเพลิน

จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบการแสดงหมอลำในอีสาน ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต่างชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในหมอลำ
2. เพื่อศึกษาเทคนิคการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบรรเลงแซกโซโฟนประกอบการแสดงหมอลำ ในอีสานเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) โดยมีการศึกษาเบื้องต้น (Primary Research) จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทุติยภูมิจากเอกสาร และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Work) การวิจัยครั้งนี้มีการสัมภาษณ์ มีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และได้กำหนดเนื้อคือ 1) พัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามา มีบทบาทในหมอลำเพลิน หมอลำหมู่และในการบันทึกเสียงหมอลำ 2) เทคนิคการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำ

2. ด้านระยะเวลา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือน มกราคม 2559 ถึง กันยายน 2559

3. ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ขอบเขตพื้นที่การศึกษาวงดนตรีหมอลำหรือจากเจ้าของวงดนตรีหรือศิลปินหมอลำและผู้บรรเลงแซกโซโฟนให้กับหมอลำในอีสาน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ประเทศไทย

4. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงใน 2 ลักษณะ คือ

1. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในหมอลำ

1.1 ศิลปินหมอลำที่มีชื่อเสียงและเคยมีผลงานการบันทึกเสียงหรือการแสดงซึ่งมีการใช้แซกโซโฟนในการบรรเลงประกอบอายุไม่น้อยกว่า 60 ปี จำนวน 2 คน

1.2 ผู้บรรเลงแซกโซโฟนในห้องบันทึกเสียงและมีผลงานการแสดงแซกโซโฟนประกอบการหมอลำที่มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปี จำนวน 2 คน

2. กลุ่มผู้บรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำ

ผู้บรรเลงแซกโซโฟนจำนวน 5 คน จากวงหมอลำ 5 คณะ ที่ได้รับความนิยม พิจารณาจาก คือ วงดนตรีหมอลำที่มีงานการแสดงจำนวนไม่น้อยกว่า 50 งานต่อปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งตามประเภทกลุ่มผู้ให้ข้อมูลดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Formal Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้บรรเลง เป็นประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลในด้านการพัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในหมอลำ และสามารถที่จะเจาะลึกได้โดยทันที

2. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Informal Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้บรรเลง เพื่อค้นหาประเด็นที่ขาดตกและนอกเหนือจากกรอบที่ตั้งไว้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษา โดยมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน การแสดงหมอลำ การบรรเลงแซกโซโฟน แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในท้องถิ่น และอินเทอร์เน็ต

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ทำการเก็บระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบในการสัมภาษณ์ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้บรรเลง 2) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างตามประเด็นที่ขาดตกที่เกี่ยวกับการพัฒนาการและการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำ

3. การบันทึกข้อมูล ผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูลจากการดำเนินงานภาคสนาม ดังนี้

ในการบันทึกข้อมูลจากภาคสนามในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การบันทึกเสียงและภาพลงในสมาร์ตโฟนและคอมพิวเตอร์เพื่อสำรองข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปให้ตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การบรรเลงแซกโซโฟนประกอบการแสดงหมอลำในอีสาน ผลการศึกษาพบว่า

1. พัฒนาการที่พบเห็นแซกโซโฟนที่มีบทบาทในการบรรเลงประกอบการแสดงหมอลำ มีดังต่อไปนี้

1.1 พัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในหมอลำเพลิน จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย บุคคลที่ได้รับกล่าวถึงมากที่สุดและถือได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่นำแซกโซโฟนมาบรรเลงประกอบการแสดงหมอลำเพลินคือ นายสำราญ บุบผาวาส ซึ่งเกิดในครอบครัวที่เป็นหมอลำ จึงเริ่มเข้าสู่วงการหมอลำ โดยแสดงเป็นพระเอกหมอลำกับคณะหมอลำ ท.ทวีศิลป์ ประมาณปี 2510 ได้ย้ายมาอยู่กับคณะหมอลำ บ.บุญมีศิลป์ และแต่งงานกับหมอลำฝ่ายหญิงชื่อนางหนูกาญจน์ เป็นหมอลำได้ช่วงหนึ่งจึงได้หัดเล่นเครื่องดนตรีแคนและได้คิดค้นหาเครื่องดนตรีสากลมาประกอบในการบรรเลงหมอลำ เช่น ออร์แกน แอคคอร์ดียน และแซกโซโฟน ช่วงแรกท่านไม่รู้โน้ตเลยสักตัว จึงได้ไปเรียนแซกโซโฟนจากอาจารย์แดง ซึ่งเป็นทหารแผนกดุริยางค์และเล่นดนตรีที่บาร์อุบลทิพย์ ในตัวจังหวัดอุบลราชธานี มาเป็นครูสอนให้ เพลงที่ให้สอนโน้ตเพลงแรกคือเพลงสรรเสริญพระบารมี หลังจากที่ได้ฝึกเพลงสรรเสริญพระบารมีได้จนจบเพลงแล้ว จึงต่อเพลงลูกทุ่งให้ โดยใช้เวลาในการฝึกไม่นานก็เข้าร่วมบรรเลงกับวงหมอลำได้ เนื่องจากท่านมีพื้นฐานการเป่าแคนและการเล่นลำมาก่อน จึงรู้จักท่วงทำนองการลำประเภทต่าง ๆ ก่อให้เกิดการพลิกแพลงการบรรเลงแซกโซโฟนสอดแทรกประกอบกับนักร้องหมอลำที่กำลังร้องเดินกลอนลำได้อย่างลงตัว จนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ในปี พ.ศ. 2552 สำนักงานวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้เชิญเกียรติท่านให้เป็น“ศิลปินมรดกอีสาน” สาขาศิลปะ

การแสดง ประเภทดนตรีร่วมสมัย (แซกโซโฟน) จนปรากฏชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในสังคม ซึ่งมีรายการโทรทัศน์ปราชญ์เดินดินได้มาทำเรื่องราวนำเสนอทางโทรทัศน์ ชื่อตอนว่า “ต้นตำหรับแซกโซโฟนลายลำเพลิน อาจารย์สำราญ บุปผาวาสน์”

1.2 พัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในหมอลำหมู่ จากการสัมภาษณ์ หมอลำ ดร.ฉวีวรรณ พันธุ ท่านกล่าวว่าพัฒนาดนตรีประกอบหมอลำหมู่ได้มีการนำบทเพลง เพลงลูกทุ่ง เพลงหมอลำสมัยใหม่ และเพลงสตริง มาบรรเลงในหมอลำหมู่มากขึ้น ในสมัยก่อนใช้เพียงแคน ต่อมาก็มีการเพิ่มพิณ ซอ กลอง ฉิ่ง ฉาบ และเครื่องดนตรีสากลอื่น ๆ มากขึ้น ตามลำดับ ซึ่งในปี พ.ศ. 2509 หมอลำคณะรังสิมันต์ มีชื่อเสียงมาก และมีนักดนตรีชื่อนายคำบุ พิณทอง เป็นนักดนตรีที่พิการทางสายตาที่มีความสามารถในเครื่องดนตรีหลายชนิด เช่น แซกโซโฟน ทรัมเป็ต ปี พ.ศ. 2513 นำแซกโซโฟนมาเล่นกับกลองชุด ประกอบในช่วงการฟ้อน เป็นที่มาของการนำแซกโซโฟนมาเล่นประกอบหมอลำหมู่ เนื่องจากไม่รู้ว่าจะนำเครื่องดนตรีชนิดใดมาเล่นประกอบ ท่านจึงนำแซกโซโฟนมาเล่น แต่เล่นประกอบอยู่เพียงระยะหนึ่งก็เลิกไป ต่อมาหมอลำทองคำ เพ็งดี กล่าวว่า “หมอลำควรนำดนตรีเข้ามาเล่นประกอบมากขึ้นจากเดิมที่มีกลองชุด เพราะดนตรีสามารถทำให้หมอลำมีความคึกคักมากขึ้น” ทางคณะจึงได้นำเครื่องดนตรีวงดนตรีลูกทุ่งเข้ามา และปรับปรุงเรื่อยมาจนเป็นที่นิยม

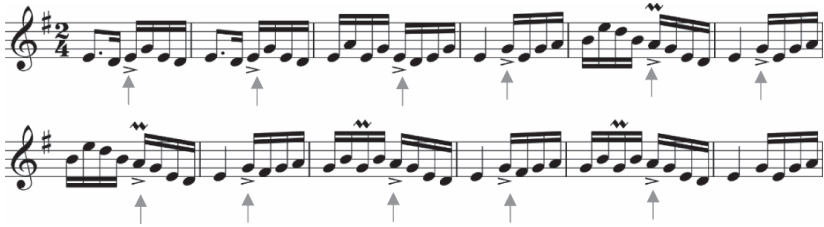
1.3 พัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในการบันทึกเสียงหมอลำ จากการสัมภาษณ์และข้อมูลการบันทึกของหมอลำยอดนิยม บุคคลที่มีการกล่าวถึงการบันทึกเสียงของแซกโซโฟนประกอบหมอลำมากที่สุด คือนายบุญมี ณ พิจิตร หรือเรียกกันว่าอาจารย์บุญมี ท่านกล่าวว่าแต่เดิมท่านได้ร่วมบุกเบิกการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำมาจาก

อาจารย์ห้าเหล่หรืออาจารย์สำราญ บุปผาวาส และอาจารย์วาทซึ่งเป็นผู้อัดเสียงให้กับรุ่งโรจน์ เพชรธงชัย ซึ่งได้เป่ามาด้วยกันในสมัยนั้น จึงได้มีนายห้างทางกรุงเทพฯ มาชวนให้มาเป่าอัดเสียงและงานการแสดงในกรุงเทพฯ จึงได้ตัดสินใจเข้ามากรุงเทพฯ แต่อาจารย์สำราญ บุปผาวาสไม่ได้ตามมาด้วยในยุคแรกได้เป่าให้กับศิลปิน เช่น บานเย็น ศรีวงษา ประสาน เวียงสีมา พิมพ์ใจ เพชรพลาญชัย ไวพจน์ เพชรสุพรรณ ป.ฉลาด น้อย ทองมัย มาลีแดง จิตรกร สายันต์ นรินทร เฉลิมพล มาลาคำ ลูกแพร ไหมไทย ซึ่งได้รับความนิยมนอย่างแพร่หลาย ต่อมาได้มีอาจารย์ภาสกร สุวรรณพันธ์หรืออาจารย์ต๋อง ซึ่งรับราชการกองดุริยางค์ทหารเรือ ได้นำเทคนิคในการบรรเลงแซกโซโฟนสมัยใหม่แบบแจ๊สเข้ามาผสมผสานในสำเนียงลูกทุ่งหมอลำในท้องถิ่นที่เสียง ยกตัวอย่างเพลงกรรมกรแก้แค้นแดง ของศิลปินต่าย อรทัย และปัจจุบันในการทำเพลงลูกทุ่งหมอลำ ผู้แต่งเพลงและโปรดิวเซอร์แม้กระทั่งศิลปินเอง ได้นำแซกโซโฟนเข้ามาบรรเลงประกอบหมอลำอย่างแพร่หลาย

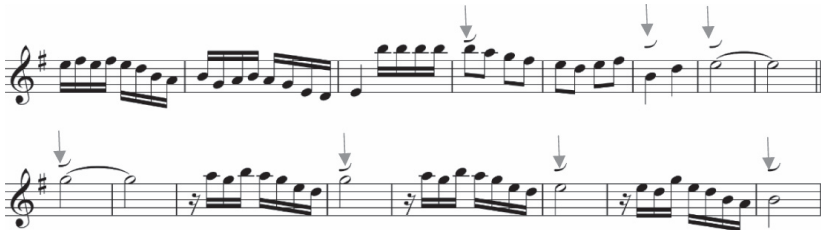
2. เทคนิคการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำมีการบรรเลงทั้งทำนองหลัก สอดประสานและการดันสดไปพร้อมกับกลอนลำหรือเนื้อร้องที่หมอลำร้อง ซึ่งในช่วงแรกเริ่มผู้บรรเลงต้องอาศัยประสบการณ์ในการฟังและมีพื้นฐานในหมอลำมากพอจึงจะสามารถบรรเลงได้ เทคนิคในการบรรเลงผู้วิจัยได้อิงหลักทางการบรรเลงแซกโซโฟนแบบตะวันตกและใช้คำศัพท์พื้นฐานที่ผู้บรรเลงกล่าวให้ฟัง ในการเรียกเทคนิคจะใช้คำว่า “ลูก” และต่อคำกริยาต่าง ๆ พบว่ามีเทคนิคดังต่อไปนี้

2.1 ลูกโยน เป็นการเน้นเสียงในจังหวะที่ 2 โดยจะเป่าเสียงเบาในจังหวะแรกของห้องแล้วเป่าเน้นเสียงในจังหวะที่ 2 คล้าย Swing fill ในดนตรี Jazz ซึ่งเน้นจะให้ความสำคัญกับจังหวะที่ 2 และ 4 และเน้นจังหวะยก แต่ในหมอลำจะเน้นจังหวะตก ดังโน้ตแซกโซโฟนลายลำเพลิน บรรเลง

โดยนายสำราญ บุปผาวาส ดังตัวอย่าง

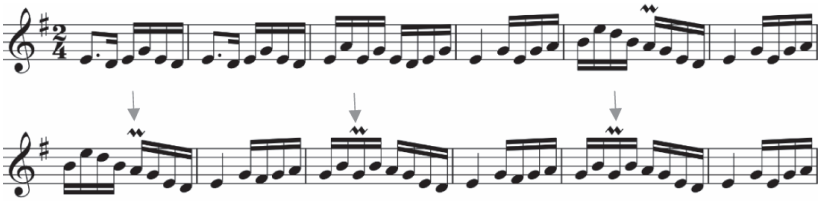
2.2 ลูกโล เป็นการเป่าโดยใช้ลมลากเสียงทำให้เสียงค่อย ๆ สูงขึ้น จากโน้ตตัวหนึ่งไปยังโน้ตอีกตัวหนึ่ง ก่อนจะเป่าถึงระดับเสียงปกติของโน้ตทำคางให้หย่อนลงเล็กน้อย เพื่อให้ได้เสียงต่ำกว่าโน้ตปกติ แล้วเป่าไปสู่ระดับเสียงปกติ ทำให้เสียงแซกโซโฟนคล้ายกับการดันเสียงขึ้น ศัพท์ทางดนตรีตะวันตกเรียกว่า Bends & Scoop ดังตัวอย่างโน้ตแซกโซโฟนทำนองลำเพลิน บรรเลงโดย นายมนตรี ธวัชโชติ ดังตัวอย่าง

2.3 ลูกสั้นนิ้ว จะใช้การพรมนิ้วหรือขยับนิ้วเพื่อให้ได้โน้ตสลับโน้ตไปมาซึ่งในศัพท์ทางดนตรีตะวันตกเรียกว่า Trill เสียงในดนตรีตะวันตกจะเล่นโน้ตจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูงขึ้นไป 1 ตัวโน้ต มักเล่นในทำนองที่มีเสียงยาว ๆ ดังโน้ตลายลำเพลินบรรเลงโดย นายมนตรี ธวัชโชติ ดังตัวอย่าง

2.4 ลูกเต๋น เป็นการเป่าโน้ตคล้าย กับโน้ตสะบัดเสียงขึ้นไป 1 ตัวโน้ตแต่แค่ครั้งเดียว คล้ายกับลักษณะของการเล่นพิน ซึ่งในศัพท์ทางดนตรีตะวันตกเรียกว่า Mordent ดังตัวอย่างโน้ตลายลำเพลินบรรเลงโดย นายสำราญ บุปผาวาส ดังตัวอย่าง

2.5 ลูกสะเด็ด เทคนิคนี้จะเป่าเน้นจังหวะที่ไม่ใช่จังหวะตก โดย โน้ตมักพบในจังหวะยกและใช้เครื่องหมายโยงเสียงโน้ต ทำให้เกิดลักษณะ การขึ้นจังหวะ เมื่อเล่นถึงจังหวะนี้ ผู้บรรเลงมักจะโยกตัวขึ้นตามจังหวะของ โน้ตที่เล่นด้วยความสนุกสนาน ดังโน้ตลายลำเพลินบรรเลงโดย นายคทาวุท ภัคดี ดังตัวอย่าง

2.6 ลูกนอกเสียง เทคนิคนี้มักพบในช่วงที่มีการเปลี่ยนทำนอง จากทำนองหลักจากล้าเพลินหรือเป็นการการดันสัด ซึ่งในทำนองขณะ แยกออกจากทำนองหลัก ผู้บรรเลงอาจจะใช้ทำนองราวงลาวหรือทำนอง สดสะแนนด้วยขณะบรรเลง กล่าวคือเลือกตัวโน้ตที่นอกเหนือจากบันไดเสียง Natural Minor Scales มาใช้โน้ตเด่น Dorian Mode มาดำเนินทำนอง บางช่วง เพื่อสร้างสีสันของเสียงที่น่าสนใจ ดังโน้ตลายเต้ยบรรเลงโดย นายสำราญ นุปมาวาส ดังตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้เทคนิคต่าง ๆ เป็นการเป่าเพื่อให้เกิด ความกลมกลืนในระหว่างการบรรเลงประกอบการขับร้องหมอลำ ไม่ว่าจะเป็น หมอลำเพลิน เต้ย หรือการลำต่าง ๆ เทคนิคทั้ง 6 นี้ เป็นเทคนิคที่ช่วยเสริม ให้ลายหมอลำมีความหือหวาขึ้น ช่วยให้ลายหมอลำมีความโดดเด่น โดดโผน สร้างความรู้สึกสนุกสนานเร้าใจให้กับผู้ที่ชื่นชอบหมอลำเป็นอย่างยิ่ง แต่ อย่างไรก็ตามในการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำ ผู้บรรเลงจะต้องมี ความชำนาญสูง มีความเข้าใจและศึกษาหมอลำแต่ละชนิดและเข้าใจทำนอง เพลงพื้นบ้านอีสานเป็นอย่างดี และจะต้องรู้จักปรับใช้เทคนิคให้เข้ากับ บทเพลงให้ลงตัว

อภิปรายผล

การศึกษาการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบการแสดงหมอลำในอีสาน ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

1. พัฒนาการของแซกโซโฟนที่เข้ามามีบทบาทในหมอลำ ในช่วงแรกเริ่มมีการคิดหาเครื่องดนตรีใหม่ที่สามารถบรรเลงเข้ากับเครื่องดนตรีเดิมที่บรรเลงอยู่แล้ว เช่น แคน โหวด พิณ โปงลาง จึงคิดหาเครื่องดนตรีทางตะวันตกเข้ามาใช้ ซึ่งขณะนั้นโทรทัศน์และวิทยุเข้ามามีบทบาทของการฟังเพลงมากขึ้นในอีสาน ทำให้ศิลปินหลาย ๆ คนได้ฟังเพลงลูกทุ่ง ลูกกรุง และเพลงทางภาคกลาง จึงเกิดความคิดว่าน่าจะนำเครื่องดนตรี เช่น ออร์แกน กีตาร์ กลองชุด เบสไฟฟ้า และเครื่องเป่าเช่น แซกโซโฟน เข้ามาบรรเลงประกอบการแสดงหมอลำเพื่อสร้างความแปลกใหม่ในการแสดง โดยแรกเริ่มการบรรเลงใช้การเป่าตามเนื้อลาลำตามประเภทต่าง ๆ ลำเพลิน ลำเรื่องต่อกลอนตามवादต่าง ๆ และได้มีการนำเอาแซกโซโฟนไปอัดเพลงหมอลำและนำเทคนิคใหม่ ๆ ในการบรรเลงแซกโซโฟน เพื่อให้มีความน่าสนใจมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ วีรชาติ เปรมานนท์ (2532) ได้ทำการวิจัยดนตรีแนวใหม่ในช่วงปี พ.ศ. 2520-2530 เป็นงานวิจัยที่ศึกษาพัฒนาการทางวิชาการด้านทฤษฎีดนตรีในเรื่องของการประสานเสียง การสอดทำนอง การเรียบเรียง และการประพันธ์เพลง มีทฤษฎีใหม่หลายทฤษฎีที่เกิดขึ้น จากการนำเอาหลักการของดนตรีไทยและตะวันตกผสมผสานกัน ประยุกต์พัฒนาและเปลี่ยนรูปแบบทำให้เกิดหลักการและกฎเกณฑ์ใหม่ในการประพันธ์ที่ให้สำเนียงและสีสันทของเสียงในแบบตะวันตก โดยใช้เทคนิคและวิทยาการของดนตรีตะวันตกเข้ามาผสมผสานอย่างมีเอกลักษณ์ ซึ่งงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สามารถนำมาเป็นต้นแบบสำหรับงานวิจัยในระยะต่อ ๆ ไปได้อย่างดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการกำหนดขอบเขตงานวิจัย วิธีการดำเนินงานวิจัย

2. เทคนิคในการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำ เทคนิคต่าง ๆ ที่พบในการบรรเลงคือ ลูกโย่น ลูกเถิด ลูกสั้นนิ้ว ลูกเดิน ลูกสะเด็ด ลูกนอกเสียง นอกจากจากเทคนิคในการบรรเลงแล้วบทเพลงเป็นปัจจัยทำให้การบรรเลงประสบความสำเร็จได้ ผู้บรรเลงจะต้องมีความเข้าใจและศึกษาหมอลำแต่ละชนิดและเข้าใจทำนองลายพื้นบ้านอีสานเป็นอย่างดี เช่น ลายเตี้ย ลายลำเพลิน และลายเพลงอื่น ๆ เช่น เพลงลูกทุ่งและลูกกรุง เพื่อสร้างสีสันของเสียงและเกิดดนตรีใหม่ ๆ ที่ได้รับความนิยมได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Miller (1978: 54) กล่าวว่า ธุรกิจดนตรีในกรุงเทพมหานคร ได้ขยายตลาดออกไปสู่หัวเมืองในชนบททั่วทุกภาคของประเทศไทยเป็นผลให้เกิดดนตรีชนิดใหม่ขึ้นมาในราวปี 1963 (พ.ศ. 2505) ดนตรีชนิดใหม่ซึ่งเริ่มปรากฏขึ้นมานี้ มีลักษณะของเพลงลูกกรุง เป็นดนตรีสมัยใหม่รวมเป็นดนตรีตะวันตกเป็นอย่างมาก เนื้อร้องเป็นภาษาภาคกลางค่อนข้างจะละเอียดอ่อนและสละสลวย ดนตรีและเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบ ใช้เครื่องดนตรีของทางตะวันตกและใช้สไตล์ตามแบบอย่างดนตรีทางอเมริกาและยุโรป ดนตรีชนิดนั้นเรียกว่า เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกทุ่งมีลักษณะเด่นในเรื่องของการใช้คำประพันธ์อย่างง่าย ๆ ให้ความรู้สึกโดยตรงและไม่เป็นลักษณะของชาวกรุง เป็นลักษณะท้องทุ่งนามากกว่า เนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงชีวิตของคนทั่ว ๆ ไปโดยเฉพาะชาวบ้านสำหรับสไตล์ของการขับร้องนั้น นักประพันธ์เพลงลูกทุ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนกรุงเทพฯ ได้อาแบบการขับร้องเพลงพื้นบ้านของหลาย ๆ ภาค มาใช้ รวมทั้งสไตล์การขับร้องแบบหมอลำกลอนหมอลำหมู่ ส่วนดนตรีที่บรรเลงประกอบ การขับร้องจะใช้เครื่องดนตรีของท้องถิ่นหรือไม่ก็ใช้เครื่องดนตรีตะวันตกมาบรรเลง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ในการศึกษาครั้งนี้ได้แสดงถึงเทคนิคในการบรรเลงแซกโซโฟนประกอบหมอลำซึ่งสามารถนำเทคนิคต่าง ๆ นำไปสร้างเป็นบทเรียนและแบบฝึกหัดในการหัดเป่าแซกโซโฟนหมอลำได้

1.2 ในการประยุกต์หาเครื่องดนตรีใหม่ ๆ มาประกอบหมอลำ อาจจะมีการนำเอาวัฒนธรรมดนตรีอาเซียนเข้ามามีบทบาทในการบรรเลงเพื่อสร้างแนวดนตรีที่ร่วมวัฒนธรรมตามยุคสมัย แม้กระทั่งการเอาทำนองหมอลำมาทำดนตรีร่วมสมัยแบบใหม่ เช่น การเอาทำนองหมอลำมาบรรเลงแบบแจ๊ส เพื่อให้เกิดความสนใจและสามารถถ่ายทอดและเผยแพร่การฟังสู่ทางตะวันตกได้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

2.1 ควรศึกษาการบรรเลงแซกโซโฟนในหมอลำซึ่ง เพราะยังไม่มีนักการศึกษาและนักวิชาการท่านใดได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

2.2 ควรศึกษาการด้น (Improvisation) แซกโซโฟนลายหมอลำให้เป็นระบบแบบแผนเพื่อง่ายต่อการศึกษาและเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

บรรณานุกรม

- ชวน เพชรแก้ว. การแสดงพื้นบ้านภาคต่าง ๆ. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย, หน้า 589 – 591.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.
- วีระชาติ เปรมานนท์. **ดนตรีไทยแนวใหม่ช่วงปี พ.ศ. 2520-2530.**
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- Miller, T. E. **Southeast Asia.** New York: Garland, 1998.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- ศราวุธ ภักดี. นักแซกโซโฟนประจำวงดนตรีหมอลำ. **สัมภาษณ์,** 30 สิงหาคม 2559.
- ชนะศึก บุญศรีนา. นักแซกโซโฟนประจำวงดนตรีหมอลำคณะดอกจาน บัณฑิตศิลป์. **สัมภาษณ์,** 30 สิงหาคม 2559.
- ธีรวัฒน์ เศษศิริ. นักแซกโซโฟนประจำวงดนตรีหมอลำคณะประถมบัณฑิตศิลป์. **สัมภาษณ์,** 1 มีนาคม 2559.
- บุญมี ณ พิจิตร. นักแซกโซโฟนประจำห้องบันทึกเสียง. **สัมภาษณ์,** 15 มิถุนายน 2559.
- ภาสกร สุวรรณพันธ์. ผู้บังคับการกองดุริยางค์ทหารเรือ. **สัมภาษณ์,** 24 มีนาคม 2560.
- มนตรี ธวัชโชติ. นักแซกโซโฟนประจำวงดนตรีราชมงคลรัตนโกสินทร์. **สัมภาษณ์,** 20 กันยายน 2559.

มานิต นาใจนีก. นักแซกโซโฟนประจำวงดนตรีหมอลำคณะรัตนศิลป์อินตา
ไทยราช. **สัมภาษณ์**, 4 มีนาคม 2559.

สำราญ บุปผาวาส. ศิลปินแซกโซโฟนลำเพลิน. **สัมภาษณ์**, 28 สิงหาคม 2559.

อาทิตย์ คำหงส์ศา. อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. **สัมภาษณ์**, 3 ธันวาคม 2559.